

národní
úložiště
šedé
literatury

Význam a role literárních muzeí v současném světě

Petruželková, Alena
2017

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-383501>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 04.03.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

Význam a role literárních muzeí v současném světě

„Minulé není a ani nemá být ‘překonáváno’, ale v proměněné podobě osvojováno.“

Gianni Vattimo

Odcizení veřejnosti a paměťových institucí

Ačkoliv se v současnosti setkáváme spíše se zdůrazňováním individualismu než s prosazováním hodnot společnosti, čím dál častěji zaznívá apel na oživení vztahu k minulosti nikoliv jako něčeho archaického, ale živého a aktuálního v podobě nových vazeb a spojení ve společnosti. Nemůžeme popírat, že mezi veřejností a paměťovými institucemi zprostředkujícími kulturní dědictví došlo k určitému odcizení. Vypovídají o tom návštěvnické statistiky, podhodnocené rozpočty paměťových institucí a nezájem médií o kvalitní projekty. Na celkové situaci se tedy podílejí vnější faktory v podobě tlaků vyvolaných evaluací ekonomických ukazatelů při hodnocení celkové úspěšnosti paměťových institucí (vyúsťující v rozpačité projekty podbízející se veřejnosti jak tematicky, tak svým provedením) a rovněž v podobě aktuální společenské poptávky. Zevnitř působí faktory týkající se potenciálu paměťových institucí poskytovat hodnotná a inspirující svědectví o minulosti, což se odráží v tom, jak fungují na poli kultury a jak jsou veřejností vnímány. Stále se lze v mnoha paměťových institucích setkat se zcela neadekvátním způsobem užití technologií zprostředkování. Buď je expozice pojata příliš tradičně – předměty jsou vyloženy do vitrín, kopie dokumentů jsou seřazeny na panelech a to vše je nadměrně textově komentováno nebo jsou moderní technologie nevhodně aplikovány. Přitom nové multifunkční prostředky a technologie mohou poskytnout návštěvníkům prohlubující se informace o objektech a souvislostech a navíc pomoci překonávat jazykové i jiné bariéry. Zvýšení zájmu o muzejní expozice v konkurenci téměř nepřehledného množství nabídek, jak trávit volný čas, nepřispívá ani prezentace umělých rekonstrukcí či faksimile v případech, kdy je k dispozici originál.

Odcizení veřejnosti a paměťových institucí ale nelze zcela ztotožnit jen s formami prezentace a způsobem fungování muzeí a památníků, často se jedná o samotné uchopení témat, které postrádá koncepční a inovativní interpretace.

Na odcizení veřejnosti a paměťových institucí se kromě výše uvedených faktorů podílí i rostoucí význam kolektivní paměti při získávání kulturní autority ve společnosti. Všechny

aktivity, které se podílejí na vyprávění minulosti, mezi nimi zvláště ty verze, které rezonují s dobovým vkusem, mají potenciál tuto autoritu získat, a tak se pro paměťové instituce stává čím dál obtížnější v této konkurenci uspět a získat prestiž.

Jak koncipovat místa literární paměti

Místa paměti jsou součástí světa, v němž je samozřejmostí mobilita odkudkoliv kamkoliv, často bez programu nebo pevného cíle. Podle filosofa Vattima vznikají nové zkušenosti slabých hodnot ležících vedle sebe bez akcentů, aniž by byly nějak hierarchizovány. Jako by ani neexistovala žádná pevná skutečnost, která by si pro sebe mohla legitimizovat nárok na jedinou autentickou a pravdivou výpověď. Z tohoto pohledu jsou potom hodnoty, které mohou nabídnout paměťové instituce – tj. hodnoty poskytující určitý druh stability a trvání skrz kolektivní připomínání událostí nebo osob, kolem nichž vznikají veřejné rituály – autentickou možností veřejného zprostředkování literární paměti. Proto je třeba položit si otázku, jak proměnit poněkud truchlivý obraz vztahu veřejnosti k paměťovým institucím. Znamená to možná položit si otázku širě, než jen dotazovat formy prezentace písemnictví v současných literárních muzeích.

Literární památníky i literární muzea jsou instituce a místa připomínající v různé šíři a z různých hledisek literární historii. Exponát, který je základem každé expozice, je specifickým a koncentrovaným předmětem paměti, objektem, k němuž se váží vzpomínky, které jednak zakotvuje, a jednak pomáhá vyvolávat. Místa, která jsou spjata s osobnostmi a jejich dílem a také s jejich působením v regionu, mohou být a také bývají vnímána jako výjimečná místa. Jsou nejen paměťovou stopou, zpřítomněním paměti v hmotné kultuře, rovněž nás poučují skrz kulturní dědictví o naší občanské odpovědnosti. Jak již bylo řečeno, jsme svědky, jak symbolika míst spojených s pamětí v současném světě zeslábla. Jedním z možných řešení této výzvy je využít otevřenosti kolektivní paměti – tato místa kulturní paměti rekonstruovat ve společenském prostředí přítomnosti a koncipovat je jako důležitá místa pro utváření společenství v lokalitách, kde vznikly a kde se scházejí lidé, aby nejen sdíleli, ale rovněž také aktualizovali odkazy minulosti. Podle Boudrillarda jde o to poskytnout návštěvníkovi možnost vytvořit si vlastní příběh jako odpověď, na to co právě viděl, poskytnout mu spíše partituru než uzavřený systém dokumentů s předem danými významy.

Literární expozice

Aby literární dějiny představované literárním muzeem či památkem nebyly pouhou sbírkou muzejních rekvizit, fragmentů, které ztratily svůj původní kontext, je třeba hledat způsob, jak zasadit sbírkový předmět do nového kontextu. Expozice spojená s prezentací literatury má vždy několik překážek a rizik. Ty největší se týkají prezentace samotného literárního díla, které vystavit nelze, protože ani vystavený autograf téměř nic o díle nevyovídá. Je tedy třeba využít podobně jako při četbě samotného potenciálu literatury (fikčních světů), v jejichž neúplnosti a nedourčenosti se otevírá prostor pro imaginaci jak čtenářské, tak divácké recepce a interpretace.

Úkolem muzea rovněž není prezentovat „jediný správný vědecky objektivní“ obraz literárních dějin. Nejen proto, že je typickým pro ideologicky konstruovanou a vnučovanou reprezentaci, ale také proto že absolutní objektivita v pohledu na minulé děje není možná. Současné strategie muzejní prezentace se zaměřují na samotné sbírky a k nim hledají přiměřený ideový záměr a architektonický koncept, který by je zpřístupnil a přivedl návštěvníky. Úkolem nové, současné expozice literárního muzea je představit literaturu jako svět sui generis, který stojí za to poznávat, objevovat, a který se po prozkoumání stane důvěrnějším a obohacujícím; znamená to rovněž vymanit se ze svazujícího světa školních osnov. Každá expozice by proto měla skrz „vyprávění příběhů“ zdůraznit pluralitu, rozmanitost a jedinečnost, kterou literatura představuje.

Literární paměť a literární muzea

Existuje rozsáhlá literatura na téma, jak se paměťové instituce (muzea, památníky a pomníky) v urbánním prostoru stávají jevištěm i dějištěm formujícím mýty národní identity, rovněž máme k dispozici několik vysvětlení nového vzpomínání na minulost – podle některých autorů jsme v současnosti posedlí pamětí, protože jsme ji zničili historickým vědomím. Moderní paměť je vědomý konstrukt vytvořený k významu místa a také nová zkušenost, která vyrostla z krize modernity „self“ na konci 19. století a rozvinula se v běžném užití jako součást léčebného procesu. Z hlediska sociálního je paměť druh diskurzu běžného pro lidi bez historie, a tak její znovu objevení je užitečným, prospěšným rysem dekolonizace.

Literární paměť zprostředkovaná jak institucemi, tak jednotlivci má svá specifika. Literatura, která dává vhled do perspektivy druhých, představuje schopnost kritické sebereflexe a pochybování, je v tom nejlepším slova smyslu literaturou angažovaná.

Potenciál sbírkových předmětů – exponátů vztahujících se v nejširším smyslu k literatuře – tkví v jejich jedinečnosti. Dosud ne zcela využitým potenciálem současných literárních expozic je prezentace univerzálně srozumitelných témat, zachycených literárními díly, které je třeba zprostředkovat jazykem domova.

Literární muzea a památníky mají svůj portál

S použitím nástrojů, které nám umožňují poskytovat a získávat informace na internetu, je možné rozšířit okruh návštěvníků směrem k širší veřejnosti přicházející prakticky odkudkoliv. Jedním z takových nástrojů, který by mohl napomoci sblížení veřejnosti a literárních muzeí a památníků, je právě spuštěný portál na doméně literarnimuzea.cz. Jeho cílem je soustředit a zpřístupňovat informace o literárních muzeích, domech či památnících spisovatelů v České republice. Metodické centrum pro knižní kulturu a literární muzea při Památníku národního písemnictví bude ve spolupráci s dalšími institucemi poskytovat strukturované informace o místech, osobnostech a rovněž o aktuálním dění na poli literární paměti.

V současné podobě portálu jsou dokumentována a soustředěna místa a osobnosti spjatá s literární pamětí. Do budoucna by se portál mohl rozšířit o další témata, jakými jsou pamětní desky, náhrobky, sochy a místa spojená s knižní kulturou; videa. Portál by měl rovněž umožnit přístup k informacím zahraničním zájemcům v anglické mutaci portálu.

Alena Petruželková

Metodické centrum pro knižní kulturu a literární muzea při Památníku národního písemnictví